

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING O'QUV FAOLIYATIGA MOSLASHUVINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8428815>

Axmedova Zarina Jamilovna

Buxoro davlat universiteti

Psixologiya va sotsiologiya kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilaridagi adaptatsiya jarayonlarini o'rganishning ijtimoiy psixologik determinantlarini aniqlashga oid tegishli xulosa va tavsiyalar ishlab chiqildi. Tadqiqot jarayonida suhbat, kuzatuv, anketa, kontent-tahlil, shuningdek, mavzuga oid adabiyotlarni o'rganish tahlil etish va umumlashtirish; eksperiment; bashorat va tashxis metodlari olib borildi. O'zbekistonning baxt indeksi bo'yicha o'rnini yaxshilashda psixologik ta'sirlarning ahamiyati sifatida insonlardagi hayot mazmuni va hayotdan qoniqish tushunchalariga bog'liqligi, masalalarida global omillarni qamrab olgan izlanishlar asosida ilmiy-amaliy psixologik jabhalar yoritishga harakat qilindi. Maktabda moslashuv jarayonlariga oid mashg'ulotlarni zamonaviy usullarda tashkil etishni takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Tayanch so'zlar

Maktab, bolalar, psixologiya, adaptatsiya, determinant, ijtimoiy psixologiya, kognitiv, salomatlik, bolalar psixologiyasi, yosh davrlari, amaliy ko'nikma, trening, konsultativ faoliyat.

Аннотация

В данной статье разработаны соответствующие выводы и рекомендации, касающиеся выявления социально-психологических детерминант исследования адаптационных процессов у учащихся начальной школы. В процессе исследования, интервью, наблюдения, анкетирования, контент-анализа, а также изучения литературы по теме, анализа и обобщения; анкета; эксперимент; Проведены методы прогнозирования и диагностики. В целях улучшения позиции Узбекистана по индексу счастья была предпринята попытка пролить свет на научно-практические психологические аспекты на основе исследований, охватывающих глобальные факторы, такие как важность психологических эффектов в понимании людьми смысла жизни и удовлетворенности жизнью. Разработаны научно-практические рекомендации, направленные на совершенствование организации обучения адаптационным процессам в школе современными способами.

Ключевые слова

школа, дети, психология, адаптация, детерминанта, социальная психология, познавательная, здоровье, детская психология, юношеские периоды, практические навыки, обучение, консультационная деятельность.

Abstract

In this article, appropriate conclusions and recommendations were developed regarding the identification of social psychological determinants of the study of adaptation processes in elementary school students. In the process of research, interview, observation, questionnaire, content analysis, as well as the study of literature on the subject, analysis and generalization; questionnaire; experiment; prediction and diagnosis methods were carried out. In order to improve Uzbekistan's position on the happiness index, an attempt was made to shed light on scientific and practical psychological aspects based on research covering global factors, such as the importance of psychological effects in people's understanding of the meaning of life and life satisfaction. Scientific-practical recommendations aimed at improving the organization of training on adaptation processes in the school in modern ways were developed.

Key words

School, children, psychology, adaptation, determinant, social psychology, cognitive, health, child psychology, youth periods, practical skills, training, consulting activity.

KIRISH

XXI asr boshlarida kechayotgan global ijtimoiy-iqtisodiy va geosiyosiy jarayonlar, dunyoning g'oyaviy-mafkuraviy qiyofasini o'zgartirib, yangicha tafakkur va dunyoqarashni shakllantirishni taqozo etmoqda. Bugungi kunda ta'lim-tarbiya tizimining bosh maqsadi ham bevosita ijtimoiy-gumanitar fanlarni puxta biladigan, huquqiy savodxonligi yuqori bo'lgan, jahon maydonida o'z bilimi orqali raqobatlasha oladigan, o'zining fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'lgan, Vatani hamda millatiga nisbatan mehr-muhabbat tuyg'ularini namoyon eta olish hislatlarini maktabgacha ta'lim tarbiyachilarida shakllantirishga yo'naltirilgan. Jamiyatning sohalari faol qayta ko'rilgan hozirgi paytda jamoada sog'lom psixologik muhit yaratish yo'l yo'riqlarini egallagan odamlarga katta ehtiyoj sezilmoqda. Ana shunday jamoa hamjamiyat malaka ko'nikmalari ko'p jihatdan maktabda shakllantiriladi. Maktab islohati to'g'risidagi materiallarda bunday deyilgan: "Maktabda yuksak axloqiy mavzular haqidagina gapirib qolmay bolalar o'z fe'l atvorini shu axloqiy moslashtirishga ham o'rgatirish kerak. Maktab jamoalarida o'zini o'zi boshqarish negizlarini faolroq rivojlantirish mana shuning uchun zarurdir. Bu ishda o'qituvchilar oqilona yordam berishlari kerakligi tabiiy. Maktab yoshdanoq o'quvchilarni odamlar bilan mulokat qilish usullarini

egallashga jamoaning ma'naviy muhitini yaratishga yo'naltirish. Bolalarni bu ishga avvalo o'qituvchi o'rgatishi mumkin va lozim.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Insonning butun hayoti davomida – tug'ilish paytidan to o'limigacha-u doimiy ravishda moslashish jarayoni bilan birga keladi. Ushbu jarayon "hayot" tushunchasi bilan ajralmas: adaptatsiyasiz hayotni tasavvur qilib bo'lmaydi, shuningdek moslashish tirik organizmning hayot tsiklidan tashqarida mavjud emas. Doimiy o'zgarishlar jamiyatida ayniqsa yosh odamning shaxsiyatini moslashtirish qiyin, odam voqealarning jadal rivojlanishiga vaqt topolmaydi. Noto'g'ri ishlash doirasi kengaymoqda. Yoshlar hayotning muhim istiqbollarga e'tibor qaratishlari kerak; hayotiy qadriyatlar o'zgaradi.

Taniqli psixologlar L.S. Vigotskiy, L.N. Leontev, A.R.Luriya, D.B. Elkonin va ular izdoshlari tatqiqodchilarning ko'rsatishicha, bolaning rivojlanishi uning o'ziga yaqin bo'lgan kattalar bilan bo'lgan hissiy aloqasi, ular bilan hakorlik qilish xususiyatlari bilan belgilanadi. Maktab islohati to'g'risidagi materiallarda bunday deyilgan: "Maktabda yuksak axloqiy mavzular haqidagina gapirib qolmay bolalar o'z fe'l atvorini shu axloqiy moslashtirishga ham o'rgatirish kerak. Maktab jamoalarida o'zini o'zi boshqarish negizlarini faolroq rivojlantirish mana shuning uchun zarurdir. Bu ishda o'qituvchilar oqilona yordam berishlari kerakligi tabiiy. Maktab yoshdanoq o'quvchilarni odamlar bilan muloqat qilish usullarini egallashga jamoaning ma'naviy muhitini yaratishga yo'naltirish. Bolalarni bu ishga avvalo o'qituvchi o'rgatishi mumkin va lozim. Pedagog A.S.Makarenko jamoaning majburiy ko'rsatkichlari sifatida uning "uslub" "ohangini" kiritgan edi. "Uslub" va "ohang" sohasi har doim pedagogik "nazariya" tomonidan inkor etilgan edi: vaholanki, bu jamoa tarbiyasining eng jiddiy eng muhim bo'limidir.

MUHOKAMA

Har bir insonning hayotida odatiy muhit o'rniga u o'zi uchun yangi sharoitlarda paydo bo'ladigan davrlar mavjud. Ushbu o'zgarishlar, birinchi navbatda, yosh bosqichlari bilan bog'liq bo'lishi mumkin, bunga qarab faoliyatning yangi sohalari paydo bo'ladi, ijtimoiy doiralar kengayadi, ijtimoiy muhit bilan o'zaro munosabatlarning yangi vazifalari paydo bo'ladi.

Adaptatsiya atamasi biologiya fanidan biroz o'zgartirilgan tarkib bilan olingan. Bu insonning ijtimoiy muhit sharoitlariga moslashishini anglatishni boshladi. Adaptatsiya-bu tirik organizmlarning harakatlanuvchi tizimlari, sharoitlarning o'zgaruvchanligiga qaramay, mavjud bo'lish, rivojlanish va nasl berish uchun zarur bo'lgan barqarorlikni qo'llab-quvvatlaydigan dinamik jarayon.

Insonning butun hayoti davomida uning aqliy jarayonlari kognitiv va aqliy faoliyat orqali rivojlanadi. Inson o'zini va ijtimoiy muhitni o'zaro bog'laydi, uning individual xususiyatlari, ehtiyojlari va tashqi muhit o'rtasidagi maqbul muvofiqlikka erishish uchun u bilan o'zaro munosabatlarning yangi ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ikkinchidan, ijtimoiy tizimdagi tub o'zgarishlar, u turli darajalarda tayyorlanishi mumkin bo'lgan va har xil darajada qabul qilishi mumkin bo'lgan mafkura tufayli odam o'zi uchun yangi sharoitlarga joylashtirilishi mumkin. Uchinchidan, o'z tashabbusi bilan yoki majburiy ravishda yashash joyining o'zgarishi munosabati bilan yangi ijtimoiy sharoitlarga duch kelishi mumkin.

Bundan tashqari, voqelikni yangi anglash natijasida bir xil ijtimoiy muhit va shaxsning o'zi boshqacha tarzda idrok etila boshlaydi. Shunday qilib, inson o'z hayotida doimo yangi sharoitlarga ijtimoiy-psixologik moslashish zarurati bilan duch keladi.

Bu doimiy o'zgaruvchan atrof-muhit sharoitida organizmning mavjudligini ta'minlaydigan uzoq evolyutsiya natijasida ishlab chiqilgan moslashish mexanizmi. To'g'ri, agar rivojlanish hayot strategiyasi bo'lsa, unda moslashish - bu tirik mavjudotni ma'lum evolyutsion doirada ushlab turishga imkon beradigan taktika. Moslashish jarayoni tufayli organizmning tashqi dunyo bilan o'zaro ta'siri paytida gomeostazning saqlanishiga erishiladi. Shu munosabat bilan moslashish jarayonlari nafaqat organizmning faoliyatini optimallashtirishni, balki organizm-atrof-muhit tizimida muvozanatni saqlashni ham o'z ichiga oladi. Moslashish jarayoni organizm-atrof-muhit tizimida sezilarli o'zgarishlar yuz berganda amalga oshiriladi va fiziologik funktsiyalar va xulq-atvor reaksiyalarining maksimal samaradorligiga erishishga imkon beradigan yangi gomeostatik holatning shakllanishini ta'minlaydi. Organizm va muhit statik emas, balki dinamik muvozanatda bo'lganligi sababli, ularning munosabatlari doimiy ravishda o'zgarib turadi va shuning uchun moslashish jarayoni ham doimiy ravishda amalga oshirilishi kerak.

Adaptatsiya har qanday tirik organizmning xususiyatidir. Biroq, inson nafaqat tirik organizm, balki birinchi navbatda eng murakkab biosotsial tizimdir. Shuning uchun, insonning adaptatsiyai muammolarini ko'rib chiqishda uchta funktsional darajani ajratish tavsiya etiladi: fiziologik, aqliy va ijtimoiy. "Shaxs-atrof-muhit" tizimida etarli munosabatlarni saqlash jarayonida hal qiluvchi rol o'ynaydi, uning davomida tizimning barcha parametrlari o'zgarishi mumkin, aqliy adaptatsiya o'ynaydi.

NATIJALAR

Bolalar guruhining shakllanishi sharoitida ijtimoiy-psixologik adaptatsiyaning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash uchun biz maktabda empirik tadqiqotlar o'tkazdik. Biz ijtimoiy-psixologik adaptatsiya darajasi bolalar jamoasining birdamlik darajasiga bog'liq deb taxmin qildik. Shuning uchun ijtimoiy-psixologik adaptatsiyaning yuqori darajasiga ega bo'lishi kerak. Quyidagi diagnostika usullari qo'llanilgan: C. Rojers va R. Diamond tomonidan so'rovnoma.

Texnika inson, uning turmush tarzi haqida 100 ta bayonotdan iborat: tajribalar, fikrlar, odatlar, xatti-harakatlar uslubi. So'rovnomaning navbatdagi bayonotini o'qib yoki tinglagandan so'ng, subyektlar uni o'z odatlari, turmush tarzi bilan sinab ko'rishlari va baholashlari tavsiya etiladi: bu bayonot ular bilan qanchalik bog'liq bo'lishi mumkin.

Adaptatsiya samaradorligini o'rganish usullari mezonlarning miqdoriy ko'rsatkichlarini olish, ularning har biri uchun moslashish jarayonida yuz beradigan o'zgarishlarni qayd etish, ularning yordami bilan olingan natijalarni statistik tahlil qilish imkonini berishi kerak.

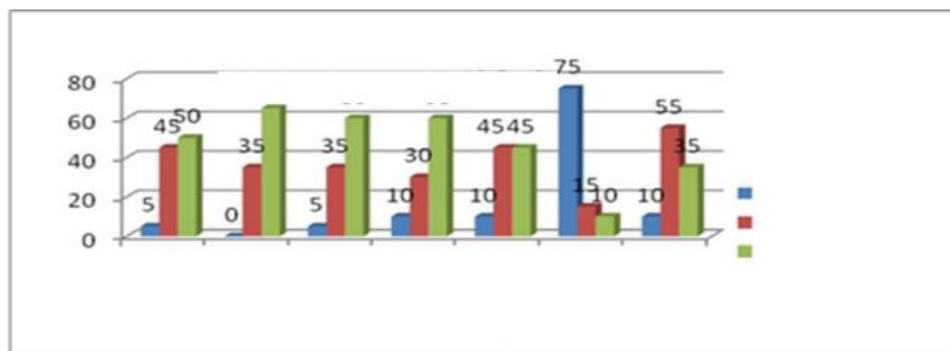
Adaptatsiya jarayoni dinamikasining rasmida rivojlanishning shaxsiy psixologik kuchlari, masalan, nazorat qilish joyi, o'zini o'zi baholash xususiyatlari, o'zini o'zi va boshqalarni qabul qilish, hukmronlik istagi, hissiy qulaylik va boshqalar tobora muhim ahamiyat kasb etayotganligi sababli, ushbu tarkibiy qismlarning ishonchli va haqiqiy psixologik diagnostikasi haqida savol tug'iladi, bunga qo'shimcha ravishda, ko'rib chiqish tavsiya etiladi adaptatsiya samaradorligini baholash mezonlari sifatida.

Ushbu muammoni 1954 yilda K. Rojers va R. Diamond tomonidan taklif qilingan ijtimoiy-psixologik adaptatsiya diagnostikasi usuli yordamida hal qilishga urinish mumkin. Metodika mahalliy maktablar va universitetlardagi bolalarning turli namunalarida sinovdan o'tkazildi va standartlashtirildi. O'lchov vositasi sifatida o'lchov nafaqat moslashish va noto'g'ri moslashish holatlarini, balki o'zi haqidagi g'oyalarning xususiyatlarini, rivojlanishning yoshga bog'liq tanqidiy davrlarida va shaxsni o'zini va uning imkoniyatlarini qayta baholashga undaydigan tanqidiy vaziyatlarda ularni qayta qurish diagnostikasida yuqori farqlash qobiliyatini aniqladi.

Bu yerda moslashtirilgan anketaning shakli. U tomonidan qayta ko'rib chiqilgan so'rovnomaning kalit jadvalida moslashish yoki noto'g'ri moslashish, o'zini qabul qilish yoki rad etish, boshqalar, hissiy qulaylik yoki noqulaylik, ichki yoki tashqi nazorat, hukmronlik yoki bayonotni aniqlash, muammolarni hal qilishdan qochish uchun belgilangan chegaralar ko'rsatilgan.

Tadqiqotning birinchi bosqichida biz K.Rojers va R.Diamond metodologiyasiga muvofiq ijtimoiy-psixologik adaptatsiya darajasi bo'yicha tadqiqot o'tkazdik. 1-guruhda integral "moslashish" indikatoriga ko'ra, guruh yuqori adaptiv qobiliyatlarga ega ekanligi bilan tavsiflanadi, ya'ni.ushbu guruhda yuqori va normal adaptiv qobiliyatlarga ega bo'lgan respondentlar ko'proq mavjud (1-rasm).

Guruhda moslashish diagnostikasi natijalari

Shuningdek, ushbu guruhdagi respondentlarning aksariyati o'zini o'zi qabul qilish, boshqalarni qabul qilish, hissiy qulaylik, ichki makon, hukmronlikning yuqori ajralmas ko'rsatkichiga ega.

Bizning tadqiqotimizda olingan natijalar va statistik me'yorlarni taqqoslashda me'yordan yuqori (adaptatsiyachanlik; o'zini o'zi qabul qilish; ichki nazorat) va me'yordan past qiymatlarga ega bo'lgan ko'rsatkichlar aniqlandi (adaptatsiyachanlik; o'zini o'zi qabul qilmaslik; boshqalarni qabul qilmaslik; hissiy noqulaylik; tashqi nazorat).

XULOSA

Aqliy adaptatsiya muammosi zamonaviy sharoitda tobora muhim ahamiyat kasb etayotgan turli bilim sohalari chorrahasida joylashgan ilmiy izlanishlarning muhim sohasidir. Shu munosabat bilan adaptiv kontseptsiyani insonni har tomonlama o'rganishga istiqbolli yondashuvlardan biri deb hisoblash mumkin.

Ijtimoiy-psixologik adaptatsiya qo'rquv, yolg'izlik tuyg'usidan xalos bo'lish yoki ijtimoiy o'rganish muddatlarini qisqartirishdan iborat bo'lishi mumkin, bunda ijtimoiy yoki guruh tajribasiga asoslanib, odam darhol ko'proq mos keladigan xatti-harakatlar dasturini tanlab, sinov va xatolarga bo'lgan ehtiyojdan xalos bo'ladi. Ijtimoiy-psixologik adaptatsiya jarayoni ijtimoiy institutlar tizimi orqali amalga oshiriladi, unda shaxsning ijtimoiy fazilatlarini ijtimoiy ahamiyatga ega qadriyatlarga muvofiq tuzatiladi va shakllanadi.

Kasbiy va o'quv guruhlarida aqliy moslashishni yaxshilaydigan muhim omillar ijtimoiy birdamlik, shaxslararo munosabatlarni o'rnatish qobiliyati, ochiq

muloqot qobiliyatidir. Kichik guruhdagi shaxslararo munosabatlarning xususiyatlari katta yoshdagi maktab o'quvchilarining shaxsiyatini shakllantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Maktab jamoasidagi munosabatlar nafaqat o'quvchilarning bir-biriga bo'lgan munosabatlariga, balki o'qituvchilarga birgalikdagi faoliyatning shartlari va tabiatiga ham bog'liq. O'quv guruhidagi barcha tadbirlar har doim va hamma narsada kollektivistik tamoyillarni shakllantirish, do'stona qo'llab-quvvatlash va o'zaro yordam ruhini mustahkamlash va rivojlantirish uchun tashkil etilishi kerak.

Shaxslararo munosabatlar birgalikdagi faoliyat davomida shaxslararo muloqotga bog'liq. Haqiqiy Birlashgan jamoa darhol paydo bo'lmaydi, lekin asta-sekin shakllanadi va bir qator bosqichlardan o'tadi. Guruhning birlashishi qo'shma guruh faoliyati jarayonida guruh ichidagi aloqalar rivojlanib borishi bilan, o'quvchilarni bir-biriga yaqinlashtiradigan jamoaviy hissiy tajribalar mavjud bo'lganda sodir bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abulxanova-Slavskaya K.A. Hayot jarayonida shaxsning rivojlanishi // Shaxsni shakllantirish va rivojlantirish psixologiyasi. M., 1981 yil.
2. Avdeeva A.G., Faoliyatga tayyorlikning ba'zi psixologik va ijtimoiy jihatlari. M., 2008 yil.
3. Andreev V.I. Pedagogika: darslik. ijodiy kurs. o'z-o'zini rivojlantirish. Qozon., 2000 yil.
4. Andreeva G.M. Ijtimoiy psixologiya. M., 2001 yil.
5. Argentova T.E. Muloqot uslubi qo'shma faoliyat samaradorligi omili sifatida // Psixologik jurnal. 1984 yil. 6-son.
6. Axrenov A.N. O'qituvchilar tarkibining innovatsion salohiyati orqali maktab rivojlanishini boshqarish: dis. ... samimiy. ped. Fanlar. M., 2003 yil.
17. Bodalev A.A. Shaxslararo muloqotni insonparvarlashtirish muammolari va ularni psixologik o'rganishning asosiy yo'nalishlari // Psixologiya savollari. 1989 yil. 6-son.